

Tekst - Christie Weduwer

Behoud volksparken als Gesamtkunstwerk

Volksparken zijn aangelegd om de arbeider zowel geestelijk als lichamelijk te verheffen. Norfried Pohl, die op dat onderwerp promoveerde, stelt dat het om parken gaat met brede wandeldreven en ligweiden en met als bijzonderheid dat er recreatieve en educatieve voorzieningen bij horen: voor sportbeoefening, horecabezoek en culturele manifestaties op het gebied van muziek en toneel.¹ Studente Taal-en Cultuurstudies Christie Weduwer liep stage bij de NTS. Zij doet onderzoek naar volksparken in Nederland en pleit voor integraal behoud van deze groene monumenten.

Volksparken zijn allemaal ontworpen en aangelegd aan het eind van de negentiende of het begin van de twintigste eeuw, tot in de jaren vijftig. Gemeen hebben ze dat uitgangspunt dat de arbeider erdoor verheven moest worden. Hij en zijn gezin zouden zich daar kunnen vermaken in hun schaarse vrije tijd door buiten, in een leerzame, groene omgeving gezondheid op te doen. Vaak werden ze door een grootindustriële aan de burgerij geschonken. Deze filantropie was niet geheel gespeend van eigenbelang, want wanneer de arbeiders gezond zouden zijn en van de fles af zouden blijven, zou dat de productie ten goede komen.

Voorzieningen

Inmiddels zijn er 23 volksparken gevonden in Nederland. Bijvoorbeeld het Volkspark in Enschede dat door Van Heek werd geschonken. Van Heek was een liberaal, die een staking voor loonsverhoging rustig vijf maanden uitzat om vervolgens geen cent méér te betalen. En het Volkspark in Zaandam, dat door houthandelaar Corver van Wessem werd aangeboden ter gelegenheid van zijn veertigjarig huwelijk, of het Stadspark in

volksparken

Het Volkspark is het oudste park van Zaandam (1890); de beelden zijn van het einde van de negentiende eeuw. Rechtsboven: hedendaags gebruik met volksdansen. Bron: Vrienden van het Volkspark.

Groningen, cadeau gedaan door de aardappelmeelfabrikant Scholten. Al deze parken zijn ingericht om het volk te verheffen en het te vermaken met deugdzaam vertier. Die voorzieningen voor sport, horeca en educatie zijn dus onlosmakelijk verbonden met het begrip volkspark.

Samengesteld karakter

Uit diezelfde periode na de industriële revolutie stamt ook het begrip 'Gesamtkunstwerk'. Dit begrip uit de kunstgeschiedenis gebruikt men voor een kunstwerk dat bestaat uit meerdere onderdelen, die vaak uit verschillende kunstdisciplines afkomstig zijn. Niemand zou het in zijn hoofd halen om bij een restauratie van het Jachtslot op de Hoge Veluwe - toch een Gesamtkunstwerk pur sang - Berlaages meubilair en servies weg te doen 'omdat het zo lelijk is'. Het gaat hier niet om mooi of lelijk: hoe is het ooit bedacht, dat moet het uitgangspunt zijn.

Bij groene objecten denkt men echter nog niet in deze lijn. Toen men het volkspark de Leidsche Hout wilde restaureren, moest er een zware strijd worden gevoerd om voor de sportvelden en de ligweide ook de monumentenstatus te verkrijgen. Dat is na lang overleg gelukt, al werd het beroep op de historische en sociaal-culturele samenhang aanvankelijk verworpen met het argument dat gedachtegoed geen monument kan zijn.

Meer algemeen bewustzijn dat een Volkspark zijn waarde als erfgoed mede ontleent aan dat samengestelde karakter en in feite als een Gesamtkunstwerk kan worden beschouwd, zou helpen. Wanneer een aanvraag wordt gedaan om zo'n volkspark de monumentenstatus te geven, kijken plaatselijke overheden nog te veel naar losse onderdelen. Wat men 'bijzonder' vindt, mag monument worden, wat 'gewoon' wordt gevonden niet.

Authenticiteit bewaren

Een volkspark in al zijn onderdelen voortaan als één geheel beschouwen: zo is er nog een kans de authenticiteit van volksparken te bewaren. Dat zou winst zijn, omdat aan die met elkaar samenhangende voorzieningen nog steeds behoefte is. Volksparken worden misschien ouderwets gevonden en te arbeidsintensief qua onderhoud. Maar het schrikbeeld dat een eigentijdse variant als het MFO-park in Zürich in Zwitserland oproept, moet toch iedereen overtuigen van het belang om volksparken als cultureel erfgoed te bewaren.

Het MFO-park (MFO staat voor Maschinen Fabrik Oerlikon) is een van de vier parken die gepland waren in nieuwbouwwijk neu-Oerlikon. Ontworpen door Burckhardt + Partner und Raderschall Architecten werd het in 2001 aangelegd op het terrein van die machinefabriek. Het is een monumentaal kunstwerk, maar er is voor kinderen niets te doen. Blijkbaar is alleen gekeken naar zo min mogelijk onderhoud. Er is zelfs geen boom te bekennen. Het groen bestaat uit klimplanten, de vloer is belegd met gestampt glas. Als kunstwerk misschien geslaagd, maar het 'volk' is wellicht meer gebaat bij een goed onderhouden volkspark.

¹ Pohl, Norfried E.L.: *Der kommende Stadtpark, über urbane Grundbedinglichkeiten und die Einmischung der Natur*, Proefschrift 1995, Eburon/P&L.